

XALQARO NORDIK UNIVERSITETI

**«O‘ZBEKISTON — 2030” STRATEGIYASINI
AMALGA OSHIRISH YO‘NALISHLARI VA
ISTIQBOLLARI YOSHLAR NIGOHIDA»
MAVZUSIDAGI RESPUBLIKA ILMIY-
AMALIY KONFERENSIYA**

Toshkent – 2024

<i>Normurodova S.B., Shodmonov R.G'. Til va marketing .....</i>	166
<i>Odilova D.O., Shodmonov R.G'. East asia counturies languages and cultures .</i>	171
<i>Nabiyeva N.A., Shodmonov R.G'. Til o'qitish usullari; o'rganilayotgan tillarni o'qitish uchun qo'llaniladigan usullar, til o'rganishning foydali tomonlari.....</i>	176
<i>Narzullayeva A.Sh., Shodmonov R.G'. Onlayn til o'rganish platformalari .....</i>	180
<i>Junaydullaxonova M.A., Shodmonov R.G'. Kitobxonlik va uning mohiyatini anglash .....</i>	184
<i>Yaxshiboyeva M.B., Shodmonov R.G'. Dunyo tillarining soni va turkiy til .....</i>	189

II SHUBA

<i>Абдалов А.Б. Роль развития рынка ценных бумаг в дальнейшем повышении инвестиционной привлекательности страны .....</i>	193
<i>Saidova I.X. Investitsion muhit va uni belgilovchi omillar (kambag'allik darajasi va o'zbekiston sharoitida unga ta'sir qiluvchi omillar.) .....</i>	199
<i>Sunnatullayeva M.G'. Aholi salomatligini ta'minlash bo'yicha islohotlar - xalq kelajagi uchun poydevor masalalari.....</i>	205
<i>Kenjayev N. Temuriyzoda shohruh mirzo hukumronligi davrida temuriylar saltanatida aholi salomatligini ta'minlash bo'yicha tabobat maktablarining faoliyati.....</i>	208
<i>Атаджанова А.У. Определить концентрированной системы в составе чёрный смородины выращиваемой в хорезмской области.....</i>	211
<i>Mohinur Sh.Sh., Shodmonov R.G'. Alohida ehtiyojga ega bo'lgan bolalarga inklyuziv ta'limning o'rni.....</i>	213
<i>Sobirjonova D., Shodmonov R.G'. Koxlear implant bolalar bilan olib boriladigan korreksion ishlar.....</i>	218
<i>Sayfullayeva F., Shodmonov R.G'. Bolalardagi senzetiv davr va nutq rivojlanishi .....</i>	222
<i>Xamidullayeva M.J., Shodmonov R.G'. Maxsus pedagogika va uning bo'limlari .....</i>	226
<i>Alieva F., Shodmonov R.G'. Ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalar .....</i>	230
<i>Qurbonova K.A., Shodmonov R.G'. Bolalarda musiqani rivojlantirish.....</i>	234
<i>Komilova R.D., Shodmonov R.G'. Harakat tayanch a'zolarida buzilish bo'lgan bolalar .....</i>	237
<i>Turlibekova O., Shodmonov R.G'. Aqli zaif tushunchasi .....</i>	242
<i>Abdugafurova A., Shodmonov R.G'. Ruhiy rivojlanishi sustlashgan bolalar....</i>	247
<i>Zayniddinova M.Sh., Shodmonov R.G'. Daun sindromli bolalar .....</i>	251

1. *Adams J.D., Marcu M. R&D Sourcing, Joint Ventures and Innovation: A Multiple Indicators Approach.* Cambridge: National Bureau of Economic Research, Inc. 2004. P. 6.
2. Berkinov B.B., Aynaqulov M.A. “Kichik tadbirkorlik korxonalarining yirik korxonalar bilan ishlab chiqarish kooperatsiyasi”. Monografiya - Jizzax.: 2004-114 b. // Berkinov B.B., Aynakulov M.A. "Production cooperation of small business enterprises with large enterprises". Monograph - Jizzakh.: 2004-114 p.
3. Джид Чарльз. Сотрудничество Пер.с франков. Шапиро И. А. Под ред. и с пред. В.Ф.Тотомьянца.СПб.,1909
4. *Gomes-Casseres B., Hagedoorn J., Jaffe A. Do Alliances Promote Knowledge Flows // Journal of Financial Economics.* 2006. № 80. P. 5–33.
5. Isanov A.P., “Transformatsiya negizida xo’jalik yuritish klasteribo’yicha xorijiy mamlakatlar tajribasi” “Computer science and engineering technologies” International scientific and technical conference on October 14-15, 2022.
6. Корелин А.П. Кооперация и кооперативное движение в России. 1860-1917 гг. М., 2009 г.
7. Xomidov, M. (2023). Analysis of the current state of innovation implementation in improving the competitiveness of industry. *Nazariy va amaliy tadqiqotlar xalqaro jurnali*, 3(2), 56-64.
8. Xasanboy o’g’li, X. M. (2023). Mamlakatimiz iqtisodiyotini takomillashtirish jarayonida innovatsiyalarni joriy etishning o’rni. *qo’qon universiteti xabarnomasi*, 1, 69-72.

IJTIMOIIY SOHANI RIVOJLANTIRISHDA DAVLAT BYUDJETINING O’RNI

Meyliev Obid Raxmatullayevich¹

¹*Toshkent moliya instituti dotsenti,
iqtisodiyot fanlari doktori (DSc)*

Gofurova Kamola Xayrulla qizi²

²*Toshkent Davlat Iqtisodiyoti Universiteti
moliya fakulteti talabasi
gofurovakamola4@gmail.com*

Annotatsiya. Ushbu tezisdan mamlakatimizning ijtimoiy holatini yaxshilash, bunda ta’lim, sog’liqni saqlash, sport, madaniyat va boshqa ijtimoiy sohalarga davlat tomonidan berilgan e’tibor, bir moliya yili uchun tuzilgan davlatning funksiyalari hamda uzoq muddatga mo’ljallangan strategik maqsadlari va unda davlat byudjetining ahamiyati haqida ma’lumot berilgan.

Kalit so’zlar: Davlat byudjeti, davlat byudjeti xarajatlari, ijtimoiy xarajatlar.

Mamlakatimizda, jumladan rivojlangan hamda rivojlanayotgan davlatlar tomonidan davlatning asosiy moliyaviy maqsadi ijtimoiy va iqtisodiy sektorni

rivojlantirish, shuningdek uning barqarorligini ta'minlashga yo'naltirilgan hisoblanadi. Shu bois, davlatning vazifa va maqsadlarini jam qiluvchi moliyaviy tizim bu Davlat byudjeti hisoblanib, unda davlatning bir moliya yili uchun tuzilgan maqsad, vazifa va belgilangan ishlarni amalga oshirish maqsadida uning daromadlari hamda xarajatlarini shakllantirishdan iborat.

Shu tufayli, byudjet-soliq siyosati mexanizmini rivojlangan davlatlar tajribasi asosida tubdan o'zgartirish va qat'iy rioya etilishini ta'minlash, mahalliy byudjet daromadlar bazasini mustahkamlash, bu orqali mahalliy xarajatlarni amalga oshirishda yuqori byudjet daromadlariga talabni kamaytirish, shu orqali aholining quyi qatlamini ijtimoiy-iqtisodiy qo'llab-quvvatlash to'liq bajariladi. Bundan tashqari, byudjet mablag'laridan samarali foydalanishga yo'naltirilgan vazifalari, ish shakllari va uslublarini qayta ishlab chiqish lozim.

Shu bois, davlat byudjetining asosiy qismi xalq xo'jaligining ijtimoiy-madaniy tadbirlarni moliyalashtirishga, ijtimoiy sohani qo'llab quvvatlash hamda ta'lim sohasiga, uzoq muddatli natijalarga qaratilgan bo'lib, bu orqali iqtisodiy sektorni ma'lum muddatdan so'ng rivojlantirishga yo'naltirilgandir. Shuningdek, mahalliy iqtisodchilar A. Shernayev va N. Jiyanova "Davlat moliyasini boshqarish" nomli darsligida ijtimoiy xarajatlar tarkibini keltirib o'tgan bo'lib, quyidagicha fikr bildirilgan. "Ijtimoiy soha va aholini ijtimoiy qo'llab-quvvatlash xarajatlari o'z tarkibiga maorif, sog'liqni saqlash, madaniyat va sport, fan, ijtimoiy ta'minot, aholi uchun ijtimoiy ahamiyat kasb etgan xizmatlar baholaridagi farqlarni byudjetdan qoplash va oilalarga ijtimoiy nafqalarni oladi. Davlatning ijtimoiy funksiyasini aks ettirib, bu guruhdagi byudjetning xarajatlari xalq tizimini rivojlantirish va takomillashtirishga, fan va madaniyatini moliyalashtirishga, aholining tibbiy xizmatga bo'lgan talabini (ehtiyojini) qondirishga, ijtimoiy sug'urta va ijtimoiy ta'minotini amalga oshirishga keng yo'l ochib beradi" deb ta'kidlangan[1].

Davlat byudjeti xarajatlarining deyarli yarim qismini ijtimoiy sohaga yo'naltirilgan bo'lib, asosiy qismi ijtimoiy sohani qo'llab quvvatlashga 2022-yil hisobida 44,6 foizini qamrab olgan. Biroq, ijtimoiy sohani rivojlantirishga qaratilgan e'tiborning yetarli bo'lishiga qarmasdan, mamlakatimizda sog'liqni saqlash, ta'lim, madaniyat, sport va boshqa sohalarida kamchilik hamda nuqsonlar mavjudligi sababli prezidentimiz tomonidan 28-yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi imzolangan farmoniga ko'ra ijtimoiy sohani rivojlantirish uchun quyidagilar belgilangan:

✚ Keksa va nogironligi bo'lgan shaxslarga davlat xizmatlarini ko'rsatish tizimini soddalashtirish va ularga zamonaviy texnologiyalarni joriy etish orqali qo'shimcha qulayliklar yaratiladi;

✚ Ijtimoiy himoyaga muhtoj fuqarolarga jinoyat ishlari bilan bir qatorda fuqarolik va ma'muriy ishlar bo'yicha ham davlat hisobidan bepul yuridik yordam ko'rsatish tartibi joriy etiladi;

✚ 2026-yilga qadar qishki va ekstremal sport turlari, shu jumladan tog'chang'i sportini rivojlantirish maqsadida eng ilg'or va innovatsion texnologiyalarni jalb qilgan holda salohiyatli hududlarda zarur infratuzilmani yaratish;

✚ Jismoniy tarbiya va sport bilan muntazam shug'ullanadigan aholi sonini 2026-yilda 33 foizga chiqarish;

✚ Nogironligi bo'lgan shaxslarning oilasi, jamiyat va davlat bilan o'zaro aloqasini kuchaytirish, ularning qulay muhitda bo'lishi, shahar yo'lovchi transporti, ijtimoiy va boshqa infratuzilma obyektlaridan erkin foydalanishi uchun zarur sharoitlar yaratish;

✚ Tibbiyot xodimlari mehnatiga haq to'lashda ko'rsatiladigan tibbiy xizmat turi va murakkabligi, shuningdek erishilgan natijaga ko'ra o'zgarishini nazarda tutuvchi tizim yaratish

O'zbek xalqining milliy qadriyatlari va ma'naviy merosini asrab-avaylash, keng ommalashtirish hamda rivojlantirishni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash va boshqa maqsad hamda vazifalar belgilangan[2].

1-jadval

Davlat byudjetining ijtimoiy xarajatlari tarkibi[3]

t/r	Xarajatlar	2017 y	2018 y	2019 y	2020 y	2021 y	2022 y
		% da					
	Ijtimoiy xarajatlar-jami	100	100	100	100	100	100
1.	Ijtimoiy soha va aholini qo'llab-quvvatlash xarajatlari	99,2	62,7	86,7	78,5	78,8	89,3
1.1	Maorif	59,3	31,4	56,5	40,3	39,9	44,4
1.2	Sog'liqni saqlash	26,1	15,4	20,8	26,1	22,6	21,6
1.3	Madaniyat va sport	2,7	1,9	3,8	3,1	3,0	3,3
1.4	Fan	1,0	0,6	1,4	1,1	1,3	1,4
1.5	Moddiy yordam va kompensatsiya to'lovlari	8,3	4,9	8,9	11,0	11,8	12,3
2.	Ijtimoiy sohaning boshqa xarajatlari	1,6	0,9	2,6	3,3	19,7	17,0
3.	Uy-joylar qurish dasturida qatnashayotgan banklar uchun kredit liniyalari	0,7	5,8	0,9	2,6	2,7	0,8

Yuqorida keltirilganda jadvaldagi davlat byudjetining ijtimoiy xarajatlarini tahlil qiladigan bo'lsak, 2017-yilda ushbu xarajat 26922,7 mlrd.so'mni tashkil qilgan holda maorif xarajatlari (15977,7 mlrd.so'm) 59,3 foizni, sog'liqni saqlash xarajatlari (7030,3 mlrd.so'm) 26,1 foizni, fan xarajatlari (275,6 mlrd.so'm) 1,0 foizni, madaniyat va sport xarajatlari (750,2 mlrd.so'm) 2,7 foizni, moddiy yordam va konsepsatsiya to'lovlari (2239,6 mlrd.so'm) 8,3 foizni, ijtimoiy sohaning boshqa xarajatlari (435,3 mlrd.so'm) 1,6 foizni va uy joylar qurish dasturida qatnashayotgan banklar uchun kredit liniyalari uchun ajratilgan xarajatlar (214,0 mlrd.so'm) 0,7 foizni tashkil etgan. Muhim ahamiyatga ega bo'lgan jihatlaridan biri 2017-yilga qadar ijtimoiy soha xarajatlari tarkibida ijtimoiy ta'minot xarajatlarining mavjudligi va 2017-yildan boshlab ijtimoiy sohaning boshqa xarajatlarini kiritilganidir.

2022-yilda davlat byudjeti xarajatlarining ijtimoiy sohani rivojlantirishga yo'naltirilgan xarajatlari 105199,5 mlrd.so'm yoki 49,0 foizni tashkil etadi. Bundan ta'limga yo'naltirilgan xarajatlar ijtimoiy soha xarajatlarining 44,4 foizini tashkil etilishi yoki 46,9 trln.so'm ajratilishi kutilgan va ijroda 5027,3 mlrd.so'm sarflandi.

Jumladan, maktabgacha ta'limda 8607,1 mlrd.so'm, umumiy ta'limda 30635,4 mlrd.so'm, o'rta maxsus professional ta'lim va oliya ta'limda 7471,3 mlrd.so'm xarajat amalga oshirildi. Bundan tashqari sog'liqni saqlash (21,6 foiz), madaniyat va sport (3,3 foiz), fan (1,4 foiz), moddiy yordam va konseptsatsiya to'lovlari (12,3 foiz) hamda ijtimoiy sohaning boshqa xarajatlari (17,0 foiz) uchun yetarli ulushda mablag' sarflangan. Keltirilgan statistik ma'lumotlardan shuni ko'rishimiz mumkinki, ta'lim sohasiga sarflangan davlat byudjeti xarajatlari 2022-yilda 2017-yilga nisbatan 14,9 ulushga, sog'liqni saqlashda 4,5 ulushga sezilarli darajada kamaygan.

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, ijtimoiy xarajatlarning asosiy qismini ta'limga bo'lgan xarajatlar tashkil etib, yosh, malakali kadrlarning mamlakatimizda ortishi kelajakda kutilishi mumkin bo'lgan ijtimoiy-iqtisodiy inqirozlarni oldini olishdan tashqari, ayni vaqtda turli aholi vakillarining ijtimoiy holatini yanada yaxshilashga, kambag'allik va tabaqalashtirishni kamaytirish, bandlik darajasini bir me'yorda saqlash natijada inflyatsiyaning eng minimum darajada ushlab turish, rivojlangan davlatlar bilan raqobatbardoshlikni mustahkamlash va boshqa belgilangan mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish vazifa va maqsadlariga erishishni ta'minlashga erishishi darkor.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi farmoni//<https://lex.uz/uz/docs/-5841063#-5844198>.
2. Shernayev A.A, Jiyanova N.E, Davlat moliyasini boshqarish: Daqrsluk; - T.: "Iqtisod-Moliya", 2019.- 380 b.
3. O'zbekiston Respublikasi Iqtisod va Moliya vazirligi rasmiy sayti